

KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ PARLAMENTER ASAMBLESI

DOC:GA19/CC18/REP/02

**KÜLTÜR, EĞİTİM VE SOSYAL İŞLER
KOMİSYONU
ONDOKUZUNCU GENEL KURUL
TOPLANTISI OTURUMU**

**“POLİTİK, EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL
HAYATA KADININ KATILIMI”
HAKKINDA RAPOR**

RAPORTÖR: Mrs. Liliya GRİGOROVIÇ

I. GİRİŞ

1. XX. yüzyılın son on yılında, kadınlar ve erkekler arasında eşitliği sağlamaya yönelik önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bir çok ülkede, toplumun bütün katmanlarında, cinsiyet perspektifinin temel görüşünü sağlamak için ulusal yöntemlerin tesis edilmesinin yanı sıra, kadınlar için eşit fırsatlar vaadeden ve onların insan haklarına saygı duyan kanunlar uyarlanmıştır. Yine de kadınların kaynaklardan eşit olarak yararlanması hâlâ sınırlıdır ve yüksek öğrenim, eğitim ve çalışma fırsatları sınırlı alanlara yoğunlaşmıştır. “Cam bir tavan” kadınların, iş, devlet ve politika alanlarında ilerlemesini engellemeye devam etmektedir.

2. Kadınların, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tam ve eşit katılımı ve cinsiyet açısından her çeşit ayrımcılığın ortadan kaldırılması, uluslar arası toplulukların öncelikli hedefleridir ve bir çok uluslararası ve yerel organizasyonların gündemindedir. Uluslararası barış ve işbirliğinin sağlanmasında sosyal ilerlemenin kadınların faal katılımını gerektirdiğini de göz önünde bulundurarak kadınların tüm faaliyet konularında eşit ve tam katılımın sağlanmasının, tüm ülkelerin politik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişiminin ayrılmaz bir parçasını oluşturduğunu kabul ederek, KEİPA “Kadının Politik, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hayata Katılımı” hakkındaki konuyu ele almaya karar vermiştir.

3. Bu bağlamda, Parlamenter Asamble, dokuz yıllık tarihinde ilk kez, KEİPA’nın bu önemli konuyu, iki Ulusal Parlamento’da iki kadın başkan bulunduğu sırada tartıştığını memnuniyetle ifade etmektedir; Mrs. Nino Burdjanadze, Gürcistan Parlamentosu sözcüsü ve Mrs. Eugeniya Ostapchuk, Moldavya Cumhuriyeti Parlamentosu Sözcüsü.

4. Ermenistan, Azerbaycan, Yunanistan ve Romanya ulusal delegasyonları Rapor ve Tavsiye’ye katkılarda bulunmuştur. Rapor’un hazırlanmasında kullanılan referans materyali ve istatistiki veriler, çoğunlukla internet kanalıyla olmak üzere Uluslararası Sekreterliklerden alınmıştır.

II. KADIN HAKLARI VE EŞİT FIRSATLAR İLE İLGİLİ ULUSLAR ARASI KANUNİ ÇERÇEVE

5. Kadınların güçlendirilmesi ve onların kamu hayatında tam ve eşit katılımı konuları, insan hakları konularıdır. Her kadın – sivil, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel – tüm insan haklarından erkeklerle eşit şartlar altında, ayrımcılık olmaksızın yararlanmak ile yükümlüdür. Kadınlar da özellikle kadın olarak statüleriyle bağlantılı belirli insan haklarından faydalanırlar.

6. **Avrupa Konseyi** kadınlar ve erkekler arasında eşitliği sağlamak için değişik düzeylerde adımlar atmıştır. *Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu*, cinsiyete dayalı herhangi bir ayrımcılığı yasaklamaktadır. *Avrupa Sosyal Yönetmeliği*, kadınlar için bazı belirli haklar - yani eşit ücret, annelerin ve çalışan kadınların korunması, kadın ve çocukların sosyal ve ekonomik olarak korunması - temin etmektedir. *1988 Ek Protokolü*, fırsat eşitliği ve iş ve kariyer ile ilgili olarak cinsiyete bağlı ayrımcılık olmaksızın muamele hakkını da kapsamaktadır. Buna ilaveten, revize edilen Sosyal Yönetmelik, bir çok konuda, ki bunlardan birisi de cinsiyettir, özel bir ayrımcılık-yapmama maddesi de içermektedir. Bu kanuni vasıtaların dışında, Avrupa Konseyi, bir dizi başka önlemler almakla ve kadın ve erkek arasındaki eşitliği geliştirecek faaliyetler gerçekleştirmek ile yükümlüdür.

7. *Amsterdam Anlaşması*’nın yürürlüğe girişinden beri, cinsiyetlerin eşitliğini sağlama, **Avrupa Birliği**’nin görevleri arasında yer almıştır. Anlaşma’nın 13. Maddesi, diğerlerinin yanı sıra cinsiyete dayalı ayrımcılıkla savaşmayı şart koşmuştur. 141. Madde ise, istihdam konusunda kadınlar ve erkekler arasında fırsat eşitliği ve eşit uygulama için alınacak tedbirlerin yasal temelini oluşturmaktadır. Erkekler ve kadınlar için eşit ücret prensibinin uygulanması, istihdam, mesleki eğitim ve terfi ve çalışma koşulları vs.’de erkekler ve kadınlar için eşit muamele prensibinin uygulanması ile ilgili kapsamlı cinsiyet eşitliği yasaları hazırlanmıştır.

8. Bir dizi uluslararası doküman, kısmen ya da tamamen, kadınların insan haklarına adanmıştır: *Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi* (1948), *BM Her Tür Irk Ayırıcılığının Ortadan Kaldırılması Hakkında Konvansiyon* (1969), *BM Uluslararası Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi* (1976), *BM Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi* (1976), *BM Kadınlara Karşı Her Tür Ayırıcılığın Ortadan Kaldırılması Hakkında Konvansiyon* (1981), *Kadınlara Karşı Her Tür Ayırıcılığın Ortadan Kaldırılması Hakkında Konvansiyon Opsiyonel Protokolü* (2000), *UNESCO Öğretimde Ayırıcılığa Karşı Konvansiyon* (1960), *ILO Eşit Ücret Konvansiyonu* (No.100), *ILO Ayırıcılık (İstihdam ve Meslek) Konvansiyonu* (No.111), *ILO İstihdam Politikası Konvansiyonu* (No.122).

9. Kadın hakları alanında en önemli uluslararası doküman, **Birleşmiş Milletler**'in *Kadınlara Karşı Her Tür Ayırıcılığın Ortadan Kaldırılması Hakkında Konvansiyon*'dur. Aile hayatı ve toplumun her yönünde kadınların hakları ile ilgili prensipleri ve standartları içermekte ve kadınların politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve sivil alanlardaki eşitliğini reddeden ya da kısıtlayan ayırıcılığı sona erdirmeyi hedeflemektedir.

10. 189 ülkeden gelen temsilcilerle yapılan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda uyarlanan *Pekin Deklarasyonu* ve *Hareket Platformu*, tüm dünyadaki kadınlar için eşitlik, gelişim ve barış hedefleri ile ilgili yeni bir uluslararası taahhüdü yansıtmaktadır. Platform stratejik hedefler tanımlamakta ve hükümetler, uluslararası topluluklar, sivil toplum örgütleri ve özel sektör tarafından mevcut engellerin kaldırılması için yapılacak işleri belirlemektedir.

III. KEİ ÜYE DEVLETLERDE CİNSİYET EŞİTLİĞİ KONUSUNDA YASAL VE KURUMSAL ÇERÇEVE

11. Bütün KEİ Üye Ülkeler'in kanunları, aşağıdaki örneklerde gösterildiği gibi, bütünde, erkekler ve kadınlar için eşit haklar ve toplumun bütün kesimlerinde ayırıcılığın olmamasını garanti etmektedir. Eşitlik prensibi, her şeyden önce, Üye Devletler'in Anayasaları ile teminat altına alınmıştır. Son yıllarda bir çok Üye Ülke'nin Medeni, Ceza ve İş Kanunlarında ve diğer yasal kanunlarında önemli reformlar zaten uygulanmıştır.

12. Geleneksel olarak cinsiyet açısından nötr olan kanunların yanısıra, pratikte, cinsiyet eşitliği konusu tatmin edici bir şekilde çözümlenmemiştir, ve hâlâ revizyon veya güncelleme gerektiren çeşitli alanlar bulunmaktadır. Bir çok ülkede, kadınlar ve erkekler arasındaki ayırıcılığın kaldırılması ve fırsat eşitliği kavramı ile ilgili herhangi bir belirli iç kanun bulunmamaktadır.

13. Bütün KEİ Üye Devletleri, *Kadınlara Karşı Her Tür Ayırıcılığın Ortadan Kaldırılması Hakkında Konvansiyon*(CEDAW)'u 1980 – 1995 döneminde onaylamış ve uygulamıştır. Kadın hakları ile ilgili hükümler içeren bir dizi diğer uluslararası dökümanlar da Üye Ülkeler tarafından uygulanmıştır.

Arnavutluk

14. Yeni 1998 Arnavutluk Anayasası, bütün vatandaşlar için kanun önünde eşit haklar ve ayırıcılığın ortadan kaldırılmasını ön görmektedir. Medeni Kanun ve Usul, Ceza Kanunu ve Usulü, İş Kanunu ve Aile Kanunu'nda reformlar uygulanmıştır. Arnavutluk CEDAW'ı ve diğer temel uluslararası insan hakları belgelerini onaylamış ve uygulamıştır. Arnavutluk kanunları genelde, kadınlara karşı ayırıcılık yapmamaktadır, fakat 1999 UNDP raporuna göre, iyileştirilmesi gerekli değişik alanlar bulunmaktadır. Erkekler ve kadınlar arasında eşitlik kavramını öngörmektedir, fakat fırsat eşitliği kavramını henüz öngörmemektedir.

15. Arnavutluk'ta "Kadın ve Gençlik", yasama alanında kadınların haklarını korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan Sosyal Konular Parlamenter Komisyonu'nun bir alt-komitesi olarak kurulmuştur. Kadınların ilerlemesi için çalışan Hükümet kurumsal mekanizması, kadınlar için hükümet politikalarını uygulayan "Kadın ve Aile" Komitesi'dir.

Ermenistan

16. Yeni Anayasa (1995)'de birkaç hüküm ile erkek ve kadın eşitliğini teminat altına almıştır. Erkekler ve kadınlar, hem kamu hem de özel teşebbüs olarak iş alanında aynı haklara sahiptirler. Ancak Ermenistan kanunları, bütünde, kadınlara karşı ayrımcılık hakkında herhangi bir hüküm içermez ve erkek veya kadınlara karşı ayrımcılık konularına özel olarak temas etmez. 1993'de CEDAW'ın onaylanmasından sonra Ermenistan'da kadınların haklarını geliştirmek için kanunlarda herhangi bir önemli değişiklik yapılmamış olup, prensipleri ve Eşit Ücret Konvansiyonu, İş Kanunu ile bütünleştirilmemiştir. Her ne kadar ücret ödemelerinde cinsiyet ayrımcılığını yasaklasa da, Kanun eşit değerdeki iş için eşit ücret saptamaktan uzaktır. 8 Temmuz 1991'de Parlamento, "kadınların, anneliğin ve çocukluğun korunması ve ailenin güçlendirilmesi için acil tedbirler" hakkındaki bir kararı uyarlamıştır. Bu karar altında, kadınlara ve annelere iş ve sosyal güvenlik alanlarında ek haklar sağlanmıştır.

17. 1998'de Ermenistan Hükümeti, Anayasa, CEDAW ve Pekin Konferansı ile teminat altına alınan eşitlikle aynı doğrultuda olan "1998 – 2000'de Kadınların Durumunun İyileştirilmesi ve Toplumdaki Rollerinin Desteklenmesi" hakkında ulusal program uyarlamıştır. Fakat Hükümet programı uygulamak için gerekli tedbirleri almamıştır ve kadınların güvencesinin geliştirilmesi ile ilgili ulusal mekanizma henüz kurulmamıştır. Kadınlara karşı ayrımcılığı ele alan herhangi bir özel hükümet veya parlamenter yapı yoktur.

Azerbaycan

18. Azerbaycan'daki iç kanunlar, Parlamento tarafından 1995'de onaylanan CEDAW'ın temel hükümlerini yansıtmaktadır. Azerbaycan Anayasa'sı, cinsiyette bakılmaksızın eşit hakları ve özgürlükleri teminat altına almaktadır. Ceza Kanunu, bir kadının politik, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımını engellemeyi cezalandırmaktadır. İş Kanunu, hamile olmaları veya 3 yaşından küçük çocukları olması sebebiyle kadın istihdam etmeyi reddetmenin yasak olduğunu belirtmektedir. Azerbaycan'daki kadınlar, kanunlara göre, ekonomik ve sosyal hayatın tüm yönlerine katılım hakkı da dahil olmak üzere erkeklerle aynı haklardan faydalanmaktadır.

19. 1998'de, Azerbaycan Başkanı'nın Talimatı'na uygun olarak "Kadın Sorunları ile ilgili Devlet Komisyonu" adı altında kadınların sorunları ile ilgilenen ulusal bir kurum kurulmuştur. Bakanlar Kurulu'nda, Bilim, Kültür, Eğitim ve Sosyal Sorunlar Departmanları'nda cinsiyet odaklı noktalar vardır. Başkan 1998'de "Azerbaycan'da Kadınların Rolünü Güçlendirmek için Tedbirler" ile ilgili özel bir talimat, Başbakan ise Ulusal Hareket Planı'nı düzenlemiştir. Mart 2000'de, kadınların ve erkeklerin tüm Devlet kurumlarının üst-düzyer karar-verme pozisyonlarında eşit katılımını öngören "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Kadınlar Hakkında Devlet Politikası'nın Uygulanması" ile ilgili bir başka karar alınmıştır.

Bulgaristan

20. Kadınlar ve erkekler arasındaki ayrımcılığa karşı kanunun temel hükümleri, Bulgaristan kanunları tarafından kapsanmaktadır: kadınlar sivil, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan aynı erkeklerin yararlandıkları şekilde yararlanmaktadır. Fakat, cinsiyetlerin eşitliği prensibinin kesinlikle uygulanmasını hedefleyen resmi politikaya rağmen, hayatın her yönünde, kadınların erkeklerle olan hukuki eşitliğinin otomatikman fiili eşitlikle sonuçlanmadığı açıktır. Bulgaristan Cinsiyet Araştırmaları Vakfı'na göre, Bulgaristan kanunlarındaki can alıcı eksikliklerden birisi, cinsiyet ayrımının herhangi bir resmi yasal tanımının ve içtihat hukuku yoluyla herhangi bir geçerli tanımının oluşturulmuş olmamasıdır.

21. Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu'na göre 2001'de Bulgaristan'da, kadınların ilerleyebilmesi için herhangi bir özel mekanizma bulunmamaktadır. Fırsat eşitliği hakkında taslak kanun hazırlama sürecine paralel olarak, Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı'ndaki bir çalışma gurubu, böyle bir mekanizma ve ilgili kanun için bir model oluşturmuştur.

Gürcistan

22. Son yıllarda Gürcistan Hükümeti, insan hakları kayıtlarını iyileştirmek için kanuni tedbirleri almıştır. 1994'de CEDAW'ı onaylamadan önce ve sonra, süregitmekte olan kanuni reformlar bazında Gürcistan, Konvansiyonun hükümlerinin uygulanmasını kolaylaştıran bir dizi kanunu yürürlüğe koymuştur. Yeni kanuni vasıtaların, kadınlar ve erkekler arasındaki hukuki eşitliği temin etmeye yardımcı olması beklenmektedir. Ancak, cinsiyet veya medeni hal bazında kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayan herhangi özel bir kanun yoktur.

23. Gürcistan'da bazı hükümet ve parlamenter kurumları, kadınlara karşı ayrımcılık konusunda birlikte çalışmaktadır: Anne ve Çocuğu Korunması ile ilgili Parlamenter Alt-Komitesi ve Çocuk ve Anne Sağlığı Koruma Departmanı.

Yunanistan

24. Avrupa Birliği'nin bir üyesi olan Yunanistan, erkekler ve kadınlar arasında, istihdamda, gelişimde, sosyal ve politik hayatta fırsat eşitliğini destekleyen tüm faaliyetleri tamamen onaylamakta ve desteklemektedir. Yunanistan'daki Kanunlar, Avrupa Topluluğu Kuruluş Sözleşmesi'nin 119. Maddesine ve direktiflere uygun olarak, eşitlik prensibini tanımaktadır. Yunanistan CEDAW'ı 1983'de herhangi bir sınırlama olmaksızın onaylamış olup, bu ve Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği yükümlülükleri çerçevesinde, Yunanistan Hükümeti, Parlamento'da, Yunan kadınlarının durumunda önemli değişiklikler getiren kanunları teşvik etmiş ve geçirmiştir. Ancak, Yunan toplumu içerisinde kadınların pozisyonunu güçlendirmenin yanısıra, cinsiyet eşitsizliği konusu günlük hayatta varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

25. Yunanistan'da, cinsiyet eşitliğini uygulamak için uygun kurumsal çerçeve CEDAW'ı imzaladıktan sonra tesis edilmiştir. Eşitlik konusunda bütün kurumların bilincini artırmak açısından kadınlar ve erkekler arasında fırsat eşitliğini desteklemek için tedbirler yürürlüğe konmuştur.

Moldavya

26. Anayasa ve mevcut kanunlar, kadınlar ve erkekler arasında eşitliği korusa da ve kanunda herhangi bir ayrılıkçı hüküm bulunmasa da, Moldavya Hükümeti, kadın haklarının gerçekleştirilmesi için uygun mekanizmaların oluşturulmasının yanısıra, ilave kanuni reformlara ihtiyaç olduğunu kabul etmektedir. İş, aile, ceza ve sivil konuları kapsayacak yeni kanunlar tasarlanmaktadır. Kadın parlamenterler, hükümet kurumları ve sivil toplum örgütleri ile birlikte, bu reformların CEDAW'ın hükümleri ile uyumu için destek temin etmişlerdir. Moldavya'nın kanunları kadın haklarını içermektedir fakat kadınlara karşı ayrımcılığın yasaklanması hususlarından veya yaptırımlarından yoksundur. Moldavya CEDAW'ı 1994'de onaylamasına rağmen, Anayasası, iç kanunlar ve insan hakları konusunda uluslararası anlaşmalar ve konvansiyonlar arasındaki ilişki ile ilgili herhangi bir özel kanuni hüküm içermemektedir. Sonuç olarak, kadınların insan hakları ile ilgili uluslararası kanuni hükümler ve standartlar, direkt olarak ulusal kanunlarla bütünleştirilmemiştir.

Romanya

27. 1995 Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'ndan beri Romanya, CEDAW'ı uygulamak ve cinsiyet eşitliği ve kadınlara fırsat eşitliği hakkındaki Romanya kanun ve politikalarını Konvansiyon'un hükümleriyle uyumlu hale getirmek, ayrıca kanunları insan haklarının korunması konusundaki Avrupa ve uluslararası standartlarla aynı düzeye getirmek için çaba göstermiştir. 2000'de, Kadınlar ve Erkekler için Fırsat Eşitliği Ulusal Planı'nın onaylanması ile ilgili bir Hükümet Kararı kabul edilmiştir. İstihdamda fırsat eşitliği ile ilgili özel hükümler içeren Kadınlar ve Erkekler için Fırsat Eşitliği hakkındaki kanun, Senato tarafından Ekim 2001'de kabul edilmiş olup Millet Meclisi'nde görüşülmeyi beklemektedir. Romanya'nın 1989'daki demokratik dönüşümünün olumlu yanlarına ilaveten, dönüşümün ekonomik ve sosyal maliyeti, kadın hakları konusundaki uluslararası normların tam olarak uygulanmasında bazı zorluklar yaratmıştır.

28. 1995'de Pekin'deki Dördüncü Kadın Hakları Konferansı'ndan sonra, Romanya'da kadınların ilerlemesi ile ilgili ulusal bir mekanizma kurulmuştur. Hükümet düzeyinde - İş ve Sosyal Koruma Bakanlığı'nın bünyesindeki Kadın ve Aile Politikaları Geliştirme Departmanı, Parlamenter düzeyinde

- Fırsat Eşitliği Alt-Komitesi. Ombudsman kurumu içerisinde Çocuk, Kadın ve Aile Politikaları Departmanı, Erkekler ve Kadınlar arasında Fırsat Eşitliği ile ilgili Bakanlıklar-Arası İstişare Komisyonu.

Rusya Federasyonu

29. Rusya Federasyonu'nun Anayasasına göre, yasa ve mahkeme önünde herkes eşittir, Devlet insan hakları ve özgürlük eşitliğini cinsiyetten bağımsız olarak garanti etmektedir, erkekler ve kadınların eşit hakları ve özgürlükleri ve fırsat eşitlikleri bulunmaktadır ve bunlardan faydalanmaktadır. Diğer yasama kanunları yanısıra, İş Kanunu, Federal Kanun ve Aile Kanunu da Eşit haklar hakkında hükümler içermektedir. 1997'de Rusya Federasyonu Devlet Duma'sı, "Kadınlara ve Erkeklerle Eşit Haklar ve Fırsat Eşitliği Temini için Faaliyetlerde Bulunmak - Kanun Kavramı"nı desteklemiştir. Rusya Federasyonu, kadınlara karşı herhangi bir şekilde ayrımcılığı yasaklayan CEDAW da dahil olmak üzere bir dizi uluslararası dökümanı onaylamıştır. Ancak geçiş döneminde artan eşitsizlikler, hâlâ mevcuttur.

30. Rusya Federasyonu'nda herhangi bir şekilde ayrımcılığı yasaklayan düzenlemelerin kaldırılmasına rağmen, bunların uygulanması için herhangi bir mekanizma bulunmamaktadır. Aşağıdaki hükümet ve parlamenter yapılar kadın haklarının korunması alanında çalışmaktadır: Devlet Duma'sında Kadın, Aile ve Gençlik İşleri Komitesi, Federasyon Konseyinde Sosyal Politika Konuları Komitesi, Kadın Statüsü'nün Problemleri ile ilgili Komisyon – yönetim sisteminde federal düzeyde.

Türkiye

31. Erkeklerin ve kadınların eşitliği prensibi Anayasa'da ve Türkiye kanunlarında kabul edilmiştir. Türk İş Kanunu, aynı iş yerinde gerçekleştirilen aynı tip iş için kadın ve erkekler için ödenecek ücretlerde bir farklılık olmayacağını belirtmektedir. Cinsiyetlere eşit muamele Medeni Kanun tarafından sağlanmıştır. Yakın zamanda, bir komisyona, Avrupa ülkelerinde aile ile ilgili kanunlarda yapılan değişiklikleri ve ayrıca Türkiye Cumhuriyeti tarafından imzalanan uluslararası anlaşmaları dikkate alan cinsiyet konusuna duyarlı olan bir kanun tasarısı hazırlama konusunda yetki verilmiştir. Komisyon çalışmalarını tamamlamış ve yeni Türk Medeni Kanun tasarısını 1998'de ilan etmiştir. Türkiye'nin daha önce CEDAW'ın belli maddeleri ile ilgili olarak belirttiği sınırlamalar 1999'da ortadan kaldırılmıştır. Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu tarafından hazırlanan "Kadın 2000" Raporuna göre, her ne kadar CEDAW Türkiye tarafından onaylanmışsa da, dahili kanunlar CEDAW'ın gereksinimleri ile uyum sağlayacak şekilde değiştirilmemiştir. Anayasada veya diğer kanunlarda cinsiyet bazında ayrımcılığı cezalandıran herhangi bir kanuni hüküm yoktur. Medeni, Ceza ve İş Kanunlarında pek çok ayrılıkçı hüküm vardı. Ancak, CEDAW ile uyum sağlama yolunda belli adımlar atılmıştır: Temyiz Mahkemesi, kadınların çalışması için eşlerinin iznini gerektiren kanunu 1990'da, gelir vergisi beyanının "ailenin reisi" tarafından yapılmasını 1998'de iptal etmiştir. Bunun yerine, kadınlar ve erkekler bireysel gelir beyan edebilirler vs. 2002 yılının başında Türk Medeni Kanununun 1030 Maddesinde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler kadınlara yeni haklar tanıdığı ve kadın-erkek eşitliği her alanda sağlanmıştır.

32. CEDAW'ın ve Üçüncü Dünya Kadın Konferansı kararlarının çerçevesi içerisinde Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü 25 Ekim 1990'da kurulmuştur. Bunun görevi, kadınların doğru statü elde etmelerini sağlamak ve sosyal, ekonomik, kültürel ve politik bağlamda cinsiyet eşitliğini temin etmektir. Müdürlük 1991'den beri doğrudan Başbakanlığa bağlıdır. Buna ilaveten, kadının statüsünü CEDAW çerçevesinde değerlendirmek için 1998'de bir Parlamenter Komisyon kurulmuştur.

Ukrayna

33. Ukrayna Hükümeti, Pekin Platformunu onayladıktan ve imzaladıktan sonra, erkekler ve kadınlar için eşit haklar ve fırsatlar, yetkililerin gündemine girmiştir. Kadınlara kamu, politik ve kültürel faaliyetlerde, öğrenim görmede ve mesleki eğitim almada, iş ve ücrette kadınların iş ve anneliği birleştirilmelerine imkan tanıyan koşulları vs. oluşturan fırsat eşitliğini sağlayarak eşit hakların temin edildiği cinsiyete-duyarlı yeni Anayasa 1996'da kabul edildi. Anayasal garantilere

ilaveten, CEDAW Ukrayna tarafından 1980’de onaylanmış ve 1981’de yürürlüğe girmiştir. Ülkenin demokratik pazara yönelik topluma geçişinden ve yapısal ayarlamalardan kaynaklanan dramatik ekonomik kriz, kadınların insan haklarından hukuki olarak faydalanmalarını tehlikeye sokmuştur.

34. Ukrayna’da Kadın, Aile ve Çocuk Hakları Yasal Destek Alt-Komitesi, Ukrayna Parlamentosuna bağlı olarak çalışmaktadır. Ayrıca, Kadın, Ailenin, Anneliğin ve Çocuğun Korunması Sektörü, Bakanlar Kurulu’na bağlı olarak çalışmaktadır. Sektör, kadınlara istihdam ve aile alanlarında fırsat eşitliği için sosyal ve yasal garantileri sağlamak için gerekli tedbirleri geliştirecek bir kurum olarak oluşturulmuştur. Ancak Ukrayna’da kadın haklarının gerçekleştirilmesi için mekanizma, cinsiyet eşitliğini sağlayabilecek etkili bir mekanizma değildir.

IV. KADININ KAMU HAYATINA KATILIMI

35. Şu an, Karadeniz bölgesinde kadınların durumu, pazar ekonomisini yeniden-yapılandırmanın yüksek ekonomik ve sosyal maliyetinin yanısıra genellikle Üye Ülkeler’de mevcut ekonomik, politik ve sosyal durum alanlarında ortaya çıkan problemler bağlamında ele alınmalıdır. Son on yılda en önemli konular, ekonomik çöküntü, gerçek gelirlerdeki düşüş, fakirliğin yayılması, işsizlik, kitlesel göç ve geçiş ülkelerindeki nüfusun çoğunluğu için geçerli olduğu görülen yaşam standartlarının ciddi bir şekilde kötüleşmesidir. Bütün bu problemlerin kadınlar ve onların politik, ekonomik, sosyal ve kültürel hayattaki rolleri üzerinde ciddi etkisi olmuştur.

A. Kadınlar ve iş pazarı

36. KEİ Üye Devletlerin iş pazarlarında yapılan durum çalışması, kadınların iş gücüne katılımları alanında bazı genel trendleri ortaya koymuştur. Komünist geçmişte, geçiş bölgesindeki kadınların iş gücüne yüksek oranda katılımları vardı. Batı ekonomilerindeki durumun tersine, geçiş ülkelerindeki kadınların tüm çalışma hayatları boyunca genellikle tam-zamanlı işleri vardı çünkü planlanan ekonomi büyük bir çalışma gücünü gerektiriyordu. Geçiş, bölgedeki iş yapısını büyük ölçüde değiştirmiş ve iş güvenliğini hem kadınlar hem de erkekler için zayıflatmıştır. hızlı değişim süreci ve bütün sektörlerdeki ayarlamalar, işsizliğin artması ile sonuçlanmış olup bunun önemli bir etkisi de kadınlar üzerinde olmuştur, ki bu da kadınların ekonomik ve sosyal faaliyetlerde marjinalleşmelerine sebep olmuştur. Kadınlar arasındaki yüksek işsizlik oranının temel sebebi, yüksek oranda kadın iş gücü kullanan endüstrilerin hızlı bir şekilde yeniden-yapılanması ve özelleştirilmesi yüzündendir.

37. Örneğin, resmi istatistiklere göre 1999’da, Ermenistan’da çalışma yaşındaki erkeklerin %7.5’i ve kadınların %16.3’ü işsiz olarak kayıtlıken yüksek eğitim görmüş insanların %60’ı kadındır. Bulgaristan’da Mart 2000 resmi istatistiklerine göre, işsizlik oranı %18.75 olup bunun %54’ü kadındır. Gürcistan’da Mayıs 2000 itibarıyla, 105,873 resmi kayıtlı işsiz insan bulunmaktadır, bunların 60,4000 (%55)’ü kadındır. Ukrayna İstihdam Servisi’nin Temmuz 1999 verilerine göre, Ukrayna’da 1,144,000 resmi kayıtlı işsiz insan bulunmaktadır (%4.06), bunların çoğunluğu - %70 – kadındır ve işsiz kadınların %70’i ise yüksek öğrenim görmüştür.

38. Üye Ülkelerin kanunları, iş pazarında cinsiyet ayırımını yasaklamaktadır. Her ne kadar bir çok düzenleme ve hükümler yasal olarak kadınların iş gücünü korumaktaysa da, gerçekte, bu hükümler tam olarak yürürlüğe konulmamıştır. Bu alanda kadınlara karşı ayrımcılıkla ilgili olarak, şu hususa dikkat çekilebilir: eşit iş için eşit ücret prensibine her zaman dikkat edilmemektedir, özellikle de özel sektörde; kadınlar, cinsiyet ve yaş bazında ayrımcı muameleye maruz kalmaktadır; kadınlar genellikle düşük-ücretli, eğitim, sağlık, kamu yönetimi gibi kamu sektörlerinde çalışmaktadır ve buralarda idari veya lider pozisyonlarında değildirler; ayrımcılık, örneğin kadınların erkeklerden çok daha düşük krediler aldığı iş sektöründe çok daha belirgindir.

B. Güç ve karar-verme sürecinde kadınların katılımı

39. Kanunlar, temel hak ve özgürlükler, hükümet kurumlarına seçme ve seçilme hakkı, karar-verme sürecine katılım vs. gibi alanlarda kadınlar ve erkekler için eşit hakları teminat altına

almaktadır. Ancak, kadınların politik hayatta karar-verme pozisyonlarına katılımı analiz edildiğinde, yasal teori ile fiili uygulama arasında ayırmacılık vardır.

40. Birçok KEİ Üye Ülkelerinde komünist rejimin ortadan kalkmasıyla, sosyal ve ekonomik yükü ilaveten, kadınlar politik düzeydeki temsillerini kaybettiler. Bütün devlet pozisyonlarında kadınlar için kota ayıran kural totalitarizm ile ortadan kalktı. Sonuç olarak, komünizm-sonrası ülkelerde, 1987'den itibaren kadın parlamenterlerin yüzdesi düşmüştür, örneğin Arnavutluk'ta %28'den %5.7'ye, Romanya'da %34'den avam kamarasında %10.7'ye ve ayan meclisinde %5.7'ye düşmüştür. Sovyetler Birliği'nde Parlamento'nun %33'ü kadinken, yeni bağımsız devletlerde bu rakam %10'un altındadır.

41. Son yirmi yılda, **Parlamentolar-Arası Birlik** politikadaki kadınlar konusunu düzenli olarak tartışmakta ve kadınların ilerlemelerinin ana yönlerini kapsayan çalışmaları yayınlamaktadır. 2 Şubat 2002'de düzenlenen verilere göre KEİPA Ulusal Parlamentolarında kadınların sayısı ve yüzdesi aşağıdaki gibidir.

Ülke	Avam veya tek meclis				Ayan Meclisi veya Senato			
	Seçimler	Sandalye	Kadın	K %	Seçimler	Sandalye	Kadın	K %
Arnavutluk	06.2001	140	8	5.7	---	---	---	---
Ermenistan	05.1999	131	4	3.1	---	---	---	---
Azerbaycan	11.2000	124	13	10.5	---	---	---	---
Bulgaristan	06.2001	240	63	26.2	---	---	---	---
Gürcistan	10.1999	235	17	7.2	---	---	---	---
Yunanistan	04.2000	300	26	8.7	---	---	---	---
Moldavya	02.2001	101	13	12.9	---	---	---	---
Romanya	11.2000	345	37	10.7	11.2000	140	8	5.7
Rusya Federasyonu	12.1999	449	34	7.6	N.A.	178	6	3.4
Türkiye	04.1999	550	23	4.2	---	---	---	---
Ukrayna	03.1998	450	35	7.8	---	---	---	---

42. Kadınların hükümete katılımı oldukça zayıftır. Örneğin, şu an, Ermenistan'da hiçbir kadın bakan yoktur. Bulgaristan Hükümeti'nde iki kadın bakan bulunmaktadır – toplam onyediden, Başbakan Yardımcısı ve İş Ve Sosyal Politika Bakanı ve Çevre Bakanı. Yunanistan'da Bakanlar Kurulu'nda bir kadın üye bulunmaktadır – toplam onyediden, Çevre, Bölgesel Planlama ve Bayındırlık İşleri Bakanı. Şu an ki Romanya Bakanlar Kurulunda toplam yirmiyediden beş tanesi kadındır: Avrupa Entegrasyonu Bakanı, Adalet Bakanı, Küçük ve Orta Ölçekli Kooperasyon Tesisleri Bakanı, Eğitim ve Araştırma Bakanı, Sağlık ve Aile Bakanı. Rusya'da Hükümette sadece bir kadın bakan bulunmaktadır – sosyal politikalar ve iş ilişkilerinden sorumlu Başbakan Yardımcısı. Şu anki Türkiye Hükümetinde hiçbir kadın yoktur, ve 1935'den beri sadece sekiz kadın Hükümet üyesi olmuştur. Ukrayna Hükümeti'nde sadece bir kadın vardır – Adalet Bakanı.

43. Kadınların politik partilere katılımı daha azdır. Örneğin, Ermenistan'da 1999 yılında kayıtlı olan 72 partiden sadece 4'ünün lideri kadındır. Azerbaycan'da 2000'de 40 politik partinin sadece 2'sinin lideri kadındır. Gürcistan'da 1999 parlamento seçimlerinde katılan 39 politik partiden 4'ünün başkanı kadındır. Ukrayna'da 1999'da 71 politik partinin 6'sının başkanı kadındır.

44. İş ve bankacılık sektöründe de kadınlar çok düşük bir yüzde ile temsil edilmektedir. Örneğin Arnavutluk'ta 1999'da özel sektörde kadın müdürlerin dağılımı %82 erkeğe %18 kadın şeklindedir. Ermenistan'da bankacılık sektöründe kadın oranı yüksektir ancak bunların çoğu rutin bankacılık işlemlerini ve ofis işlerini yürütmektedir ve genellikle bankalarda üst yönetim pozisyonlarına sahip değildirler.

45. Sivil toplum sektörünün artan gücü, özellikle de kadın organizasyonları, değişimi tetikleyen güç olmuşturlar. Sivil Toplum Örgütleri, kadınların yükselmesini sağlamak için kanunların veya mekanizmaların geliştirilmesinde önemli bir savunma rolü oynamıştır. Kadınlar, özellikle de son birkaç yılda, Sivil Toplum Örgütleri'nde çok faaldirler ve birçok Sivil Toplum Örgütleri'nin başkanı kadındır. Uluslararası kadın sivil toplum örgütleri, kadınlar adına faal olup, her zaman kadınların haklarını sağlamakta güçlü etkileri olmuştur. Örneğin Ermenistan'da, kadınların politik, sosyal ve

kültürel haklarını savunan 30'dan fazla kadın organizasyonu vardır ve kadınlar faal olan Sivil Toplum Örgütleri'nin %30'dan fazlasının başkanı kadındır. Pekin Konferansı'ndan önce Gürcistan'da 34 tane kadın Sivil Toplum Örgütleri vardı. Konferanstan sonra sayıları arttı ve şimdi ise sayıları 70'in üzerindedir. Gürcistanlı kadınlar, bu sahaya faal olarak katılmakta ve karar-verme düzeyinde temsil edilmektedirler. Pekin Konferansı'ndan sonra Azerbaycan'da Sivil Toplum Örgütü kurma süreci yoğunlaştı ve 2000'de yaklaşık 40 kadın Sivil Toplum Örgütü vardı. Rusya'da kadınlar kamu organizasyonlarının yarıdan fazlasının başkanlarıdır. 2000'de Rusya Federasyonu'nun Adalet Bakanlığı'nda yaklaşık 600 kadın organizasyonu tescilli bulunmaktadır (RF'ndaki kamu örgütlerinin toplam sayısının yaklaşık %6'sı).

46. Bilimin bazı dalları ile birlikte eğitim, kamu sağlığı alanında kadınlar önemli rol oynamıştır. Yüksek öğrenim kurumlarında önemli sayıda öğretmen kadındır. Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi'nden edinilen bilgiye göre, eğitim sektöründe çalışan kadın ve erkeklerin yüzdesi 1998'de sırasıyla %66.9 ve %33.1'dir ve kadınlar devlet ve özel yüksek öğrenim kurumların rektörlerinin %5'ini oluşturmaktadırlar. Ermenistan'da 1997'de Ulusal Akademi'de çalışan 2.373 bilim adamının 1.020'si kadındır: 1999/2000 öğrenim yılında, devlet üniversitelerindeki bütün öğretmenlerin %46'sı (2.759) kadındır. Ukrayna'da akademik personelin sayısı 1994-1997 arasında tedrici olarak azalmıştır, ve, bu alanda görevi sonlandırılan erkekler kadınların iki katıdır. Sonuç olarak, akademik alandaki kadınların oranı artmış ve 1998'de %43'e ulaşmıştır. Kadınlar, bilim doktorlarının %13.7'sini, bilim adaylarının %30.8'ini, fakat Ukrayna Ulusal Bilim Akademisi'ndeki akademisyenlerin sadece %2.6'sını oluşturmaktadır. Türkiye'de üniversitedeki 53.805 akademik personelin 17.828'i (%33) kadındır.

V. SONUÇLAR

47. Kadınların ilerlemesi için mükemmel yasal çerçeve, otomatik olarak, erkekler ve kadınlar arasında ne ayrımcılık yapmamayı ne de eşit hak ve fırsatları sağlamayı garanti etmez. Bugünün en temel cinsiyet sorunlarından birisi, istihdam, iş ve sosyal hizmetlerden faydalanma konusunda hukuki ve fiili eşitlik arasındaki uçurumdur.

48. Gerçek sebeplerin eliminasyonu ile beraber, yoksulluğun feminasyonunu arttıracak, politika, ekonomi ve sosyal hayat gibi tüm alanlarda yasalar tarafından garanti altına alınan kadın hakları, ancak yaşam standartlarının, eğitime özgürce ulaşabilme, sağlık, kültür ve diğer sosyal servislerin sağlam bir artırımı durumunda gerçekleştirilebilir.

49. Belki de, kadınların karar-verme ve liderlik alanındaki eşit katılımı önündeki en ciddi engel, kadınların ve erkeklerin yaygın bir ayrımcılık havası yaratan cinsiyet rollerine karşı takınılan basmakalıp tavırların ve kadınların kamu hayatındaki rolleri ile ilgili sabit basmakalıp düşüncelerin varlığıdır. Toplumlarımız, kadının uygun ve geleneksel rolünün evde, kocasına ve çocuklarına bakmak olduğu hususunda bir çok basmakalıp düşüncelerle bağlanmıştır. Sosyal mesajlar vermek için temel araç olan medya kanalıyla tipikleştirmek de dahil olmak üzere, kadınların ve erkeklerin negatif tipikleştirilmeleri, politik karar-verme olayının erkeklerin hakimiyetinde kalması için olan meyili güçlendirir. Bir çok politik partinin ve devlet kurumunun geleneksel çalışma usulleri, kadınların kamu hayatına katılmasının önünde bir engel olmaya devam etmektedir. Ayrımcı tavırlar ve uygulamalar, aile ve çocuk-bakımı sorumlulukları vs. yüzünden, politik kariyer aramak hususunda kadınların cesareti kırılabilir.

50. Her ne kadar kadınlar bütün ülkelerde seçmenlerin yarısını oluştursalar da, ve seçme ve seçilme hakları olsa da, KEİ Üye Ülkelerdeki yaygın demokratikleşme hareketine rağmen, kadınlar, özellikle bakanlık ve diğer yönetici kurumlar olmak üzere hükümette bütün düzeylerde yeterince temsil edilmemektedir ve yasama kurumlarında politik gücü ele geçirme hususunda çok az ilerleme kaydetmişlerdir. Yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde ekonomik ve politik karar-verme kurumlarında kadınların düşük oranı, pozitif tedbirlerle yaklaşılması gereken yapısal ve davranışsal engelleri yansıtmaktadır.

51. Güce geleneksel olarak sahip olma yolundaki sınırlı imkanları sebebiyle kadınlar, alternatif yapılar kanalıyla, özellikle de Sivil Toplum Örgütleri yoluyla güç elde etmişlerdir. Sivil Toplum

Örgütleri kanalıyla kadınlar, çıkarlarını ve sorunlarını beyan edebilmişler ve kadın sorunlarını ulusal, bölgesel ve uluslararası gündemlere sokabilmişlerdir.

52. Kadınların güçlendirilmesi ve bağımsızlıklarının kazandırılması ve kadınların sosyal, ekonomik ve politik statülerinin iyileştirilmesi, hayatın tüm alanlarında istikrarlı başarıların elde edilebilmesi için gereklidir. Karar-vermede kadınların ve erkeklerin eşit katılımı hedefini gerçekleştirebilmek, toplumun kompozisyonunu çok daha kesin olarak yansıtacak bir denge sağlayacaktır ve bu da, demokrasiyi güçlendirmek ve tam olarak uygulanabilmesini sağlamak için gereklidir. Kadınların karar-verme sürecine eşit katılımı sadece temel adaletin ya da demokrasinin yerine getirilmesi için bir talep değildir, fakat aynı zamanda kadınların çıkarlarının da dikkate alınması için gerekli bir koşuldur. Kadınların aktif katılımı olmaksızın ve karar-verme sürecinin bütün düzeylerinde kadın perspektifinin bütünleşmesi olmaksızın, eşitlik, gelişme ve barış hedefleri gerçekleştirilemeyecektir.